

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA HALK EDEBİYATI ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Mehmet KILIÇ

Edebiyat bir milletin milli varlığını koruyan, yaşatan ve geliştiren en önemli müesseselerden birisidir. Maddî ve manevî değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak kültür tarihini zenginleştiren, fertlere mensup oldukları topluluğa bağlanma şuurunu vererek "millî benlik" ve "millî kimlik" kazandıran edebiyatın geliştirilerek zenginleştirilmesi ve korunması milletlerin geleceği açısından hayati öneme sahiptir.

Edebiyat öğretimi bu amaca ulaşmada önemli bir vasıttır. "Genç nesle kültürel görüş genişliği, zihin uyanıklığı, okuma alışkanlığı, duygu ve zevk inceliği, yaşama sevinci gibi müstesna ve insanı olgunlaştıran, yükselten meziyetleri verebilmek, ataların yazı ve sözlü vatanlarının evlatlarına miras bıraktığı zenginlikleri tanıtmak ve tatırmak"(1) amacını taşıyan edebiyat öğretiminin memleketimizde çeşitli problemleri bulunduğunu biliyoruz.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun amaçlar bölümünde ikinci madde şu şekildedir: "Türk Millî Eğitiminin genel amacı Türk milletinin bütün fertlerini, 1) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifade-sini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan... yurttaşlar olarak yetiştirmek" (olmalıdır). Bu kanunla yetiştirilmesi hedeflenen öğrenci tipi ile okullarımızdan mezun ettiğimiz öğrencilerin aynı olduğunu söylemek zordur. Genel olarak millî değerlerden uzak, dejener olmuş, sorumluluk almaktan ve çalışmaktan kaçınan, suç işlemeye meyilli gençlerin bu okullarda yetişmeleri eğitim sürecinde bir eksiklik olduğunu göstermektedir.

Edebiyat öğretiminde görülen en büyük sıkıntılardan birisi de okutulan ders kitaplarıdır. Edebiyat öğretiminin belli bir temele oturtulamaması ve kronolojik tarihi seyir içinde edebiyatımızın anlatılmaya çalışılması edebiyat kitaplarını edebiyat tarihi havasından kurtaramamıştır. Durum böyle olunca da kitaplarda hangi

edebî dönemin daha fazla yer alacağı siyasi tercihlere ve günlük politikalara kalmıştır.

MÜFREDAT PROGRAMLARINDA HALK EDEBİYATI ÖĞRETİMİ:

Cumhuriyet döneminde edebiyat öğretiminin incelediğimiz zaman Halk Edebiyatı'na gereken önemin verildiğini söylemek güçtür. Bu öğretimin bütünü içinde Halk Edebiyatı öğretimi de popülist politikaların kurbanı olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra sultaniler liseye çevrilmiş, bir ve iki dönemi olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. 1924 yılında ilk defa müfredat sorunu incelenmiş ve bir edebiyat programı hazırlanmıştır. Edebiyat Tarihi ağırlıklı bu programda

"Fransız Edebiyatı Antolojisi" ve "Dünya Edebiyatından Numuneler" okutulmasına karşın Halk Edebiyatı ile alakalı örnekler okutulmamıştır. 1928'de yapılan Harf İnkılabını takiben programda yeni bir değişiklik yapılmış ve Divan Edebiyatı'na da sınırlı olarak ilk defa yer verilmiştir.

1934 yılında hazırlanan Edebiyat dersi programında -birinci sınıflar programında yer alan "Aruzun yerini millî vezne bırakması" bahsini saymazsak - Halk Edebiyatı ürünlerine yine yer verilmediğini görüyoruz.

1949 yılında yayımlanan birinci sınıf edebiyat ders programında "Okuma ve Edebiyat" başlığı altında "Halk şiirimizin belli başlı nazım şekilleri"(2) konu başlığı yer almıştır. Yine aynı programın devamı olarak 2. sınıflar için 1950 yılında yayımlanan programda Halk Edebiyatı ürünlerine ilk defa geniş olarak yer verilmiştir.

"Bütün sınıflarda kaynaklardan Tanzimat'a kadar, Türk edebiyatının gelişmesi hakkında toplu bir fikir veren metinler üzerinde çalışacaktır.

1) Büyük ve eski milletlerin destanları, Türk destanları (Oğuz, Ergenekon, Gök destanlarının tarihi kaynaklara akseden şekillerine ait birkaç örnek).

2) Yazılı ilk Türkçe metinler (Orhun Anıtları)

3) İslamiyetten sonra Anadolu dışında Türk Edebiyatı mahsulleri ve bunların genel vasıfları (Kutadgu Bilig'den, Atabet-ül Hakayik'tan, Divan-ı Lügat Türk'ten ve Divan-ı Hikmet'ten küçük metinlerle)

4) Anadolu'nun Türkleşmesi ve Anadolu'da Türk Edebiyatının başlayıp gelişmesi (Sultan Velet'den, Yunus Emre'den, Kaygusuz Abdal'dan, Dehhani'den, Aşık Paşa, Ahmedi ve Nesimi'den alınacak metinler... Halk Edebiyatı nazım şekilleriyle klasik nazım şekilleri üzerine öğrencinin dikkati çekilecek...)

5) Yine XII ve XIV.yy.da halk hikâye ve destanlarının en önemli örneği olan Dede Korkut hikayelerinden bütün bir parça alınarak bu yüzyılların sade Türk dili, halk hikâye ve nesir lisası hakkında gereken bilgiler verilecektir(3).

1951 yılında yayımlanan programda da yukarıda zikrettiğimiz konular aynen yer almıştır.

1956 yılında hazırlanan birinci sınıf edebiyat ders programında ilk defa "Halk Edebiyatı: Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler" ve "Halk Edebiyatından seçilmiş başka örnekler" başlıkları yer almıştır.

Aynı programın ikinci sınıflar bahsinde "İslamıktan Önceki Türk edebiyatı: Oğuzname'den ve Orhun Yazıtlarından Seçilmiş Parçalar, Halk Edebiyatı (Dede Korkut, Yunus Emre, Karacaoğlan'dan örnekler" şeklinde Halk Edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir.

1957 yılında yayınlanan TDE müfredat programı Cumhuriyet tarihimize en uzun süreli yürürlükte kalan edebiyat dersi programı olmuştur. Bu programda Halk Edebiyatı'nın bir bütün olarak görülmesi gerektiği vurgulanmış ve metin seçiminde öğretmene büyük ölçüde inisiyatif tanınmıştır(4). "Mesela 2. sınıf konuları arasında "Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan seçilmiş örnekler" kaydı vardır... Bunun yanında "Halk Edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler" kaydı da bulunmaktadır. Şu halde aynı sınıfta Emrah, Zihni vb. şairlerden alınmış şiirlerle halk temaşa ve hikâye örnekleri de okutulabilecek ve öğretmenin ders kitaplarındaki metinlerden ve bizzat seçeceği parçalarından serbestçe tertipleyebileceği bu çeşit küçük antoloji-lerle çalışmaların çeşitliliği ve ünitenin bütünlüğü sağlanmış olacaktır"(5).

Yine bu programda yer alan "öğretmenin programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak" ifadesinin arkasına sığınan pekçok artıniyetli insan öğrencilerimize zararlı düşünceleri yıllarca anlatabilme imkânına sahip olmuşken "Halk ve Divan şiiri ünitelerinde, mücerret aşk yazılarından ziyade, millî

hasletlerimizi mefahirimizi belirten parçalar yer almalıdır. Muhtelif devirlerden seçilecek örneklerin sınıflarda konuşulması arzu edilmeyen konulara yol açmayacak vasıfta olmasına itina edilecektir" gibi bir ifade programı hazırlayanların edebiyatımıza bakış açısını da göstermektedir.

Öğrenciyi "Batı şaheserleriyle ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek... çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle..." yetiştirmek amacındaki 1957 programı kaldırılarak "Türk çocuklarına, kendi milletinin yüzyıllar boyunca yarattığı değerli edebî eserleri tanıtmak, onlarda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini, Türk milletine has değer hükümlerini öğretmek suretiyle ortak bir kültür tesis etmek"(6) amacını taşıyan 1978 tarihli program yayımlandı.

Bu programda TDE dersi "Türk Dili, Türk Edebiyatı, Kompozisyon" başlıklarıyla üç grupta ele alınmıştır. I. sınıf Türk Edebiyatı dersinin programında Halk Edebiyatı ile ilgili olarak şu konu başlıkları görülmektedir: "HİKÂYE TARZINDA YAZILMIŞ ESERLER: Oğuz Kağan Destanı, Budist Uygurlara Ait Bir Hikâye, Dede Korkut kitabından bir hikâye -Köroğlu Destanı, Bir Türk Masalı -Kerem ile Ash, Leyla ile Mecnun; TÜRK ŞİİRİ: Divan-ı Lügat-it Türk'ten tabiat ve yiğitlikle ilgili şiirler, Uygur Şiirinden Örnekler, Kutadgu Bilig'de ...şiirler, Yunus Emre..., Anadolu Halk Şiiri...; TÜRK TİYATROSU: Meddahlık, Karagöz, Ortaoyunu; TÜRK DENEME VE FİKİR YAZILARI: Tonyukuk Abidesi, Sekiz Yükme, Divan-ı Lügat-it Türk'tr Atasözleri"

II. sınıfta ise "Orhun Kitabeleri, Destan ile Tarih Arasındaki Farklar ve Münasebet, Ergenekon Destanı, Budist ve Maniheizt Türklere Ait Dini Hikayeler, Battalgazi Destanı, Anadolu Tekke Şiirinden Örnekler, Karacaoğlan" konuları yer almaktadır. Milli değerleri esas alan bu program 1978 yılında yürürlükten kaldırılarak 1957 tarihli programa yeniden dönüldü. 1957 tarihli müfredat programına uygun olarak lise ikinci sınıflar için yazılan bazı kitapları(7) incelediğimiz zaman yazarların devrelere göre kitapta yer alma yüzdesi Tablo I'de şu şekildedir:(8)

Yine aynı kitaplardaki metinleri de böyle bir tasnife tabi tutarsak Tablo II'deki sonuç çıkmaktadır:

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı mensuplarını da katarsak %14.5'luk bir oranla Halk Edebiyatı dördüncü sırada yer alabilmektedir. Metinler ise yine İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ürünlerini de katarsak Halk Edebiyatı metinlerinin bu kitaplarda yer alma oranı %22.3'tür.

TABLO-I

	DÖNEMLER	BANARLI		ÖZCAN SARICA ÜNLÜ		UÇURLU		KAPLAN	
1	İslâmiyetten Önceki Türk Edb.	1	%2.7	1	%1.75	-	-	1	%2
2	İslâmiyetin Tes. Türk Edb.	-	-	-	-	-	-	2	%4
3	Divan Edebiyatı	11	%29.7	14	%24.6	22	%24.7	10	%20
4	Halk Edebiyatı	5	%13.5	9	%15.8	14	%15.7	4	%8
5	Tanzimat Edebiyat	3	%8.1	3	%5.26	4	%4.49	5	%10
6	Servet-i Fünun Edeb.	1	%2.7	2	%3.5	4	%4.49	7	%14
7	Millî Edebiyat	4	%10.8	10	%17.5	12	%13.5	13	%26.2
8	Cumhuriyet Edebiyatı	1	%2.7	8	%14	21	%23.6	7	%14.2
9	Batı Edebiyatı	7	%18.9	10	%17.5	12	%13.5	-	-
10	Arap-Fars Edebiyatı	4	-	-	-	-	%10.8	-	-

TABLO-II

	EDEBİ DEVİR	BANARLI		ÖZCAN SARICA ÜNLÜ		UÇURLU		KAPLAN	
1	İslâmiyetten Önceki Türk Edb.	4	%6.9	2	%2.2	-	-	8	%11.1
2	İslâmiyetin Tes. Türk Edb.	-	-	-	-	-	-	2	%2.78
3	Divan Edebiyatı	21	%36.2	25	%27.5	25	%33.8	12	%16.7
4	Halk Edebiyatı	12	%20.7	22	%24.2	21	%19.9	4	%5.56
5	Tanzimat Edebiyat	6	%10.35	4	%4.4	5	%4.76	10	%13.9
6	Servet-i Fünun Edeb.	3	%5.17	4	%4.4	4	%3.8	11	%15.3
7	Millî Edebiyat	4	%6.9	10	%10.9	15	%14.3	17	%23.6
8	Cumhuriyet Edebiyatı	1	%1.72	14	%15.4	19	%18	8	%11.1
9	Batı Edebiyatı	7	%12	10	%10.9	12	%11.4	-	-
10	Arap-Fars Edebiyatı	-	-	-	-	4	%3.8	-	-

Bu sonuçla ikinci sınıf ders kitaplarında %26'lık bir oranla birinci sırada bulunan Divan Edebiyatından sonra Halk Edebiyatı ikinci sırada bulunmaktadır. Yazar açısından ele alındığında dördüncü sırada olan Halk Edebiyatı metin açısından ikinci sırada bulunmasının sebebi bu türünlerin bazılarının anonim olmasındandır.

Aynı yazarların üçüncü sınıflar için yazdıkları kitaplarda ise Divan Edebiyatına ait 31, Tanzimat Edebiyatına ait 64, Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati Edebiyatına ait 64, Dünya Edebiyatına ait 89 (9 Şark, 80 Batı Edb.) metin olduğunu görüyoruz(9). Görüldüğü üzere bu kitaplarda Halk Edebiyatı ile ilgili hiç metin bulunmamaktadır.

Türk Eğitim sisteminde önemli bir değişiklik olan kredili sistemin başlaması ile TDE programında bazı değişiklikler olmuştur. Yayımlanan yeni yönetme-

lik(10) ile eski program yürürlükten kaldırıldı. "Türk Dili, Edebiyat, Kompozisyon, Edebiyat Tarihi, Edebi Sanatlar, Hızlı Okuma, Türk Kültürü, Halk Bilimi" gibi yeni seçmeli dersler konuldu. Bir kısmı hemen hemen hiç yapılamayan bu dersler 9 Kasım 1992 tarihinde Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan programla birleştirilerek mecburi ders haline getirildi.

Bu programda da edebiyat öğretimimiz tarihi kronolojik sıra içinde ele alınmıştır. Yıllık dersler dönemlik haline gelmiş ve TDE öğretimi 4 dönem esas alınarak planlanmıştır. Edebiyat I programında edebiyatımız devrelere ayrılarak manzum, mensur eserlerden örnekler verilmiştir. "Halk Edebiyatında Manzum Eserler" başlığı altında da şu konulara yer verilmiştir:

1) Halk Edebiyatında belli başlı nazım şekilleri (mani, türkü, koşma, semai, ilahî vb.)

2) Hece ölçüsü ve özellikleri

3) Halk Edebiyatında manzum türler:

- a) Anonim Halk Edb. Türk Şiiri
- b) Dini Tasavvufi Türk Şiiri
- c) Aşık Tarzı Türk Şiiri

(Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler: Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Aşık Veysel, Aziz Mahmut Hüdai, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah)

Edebiyat II programında İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ürünlerinden "sagu, sav, koşuk, destan" örnekleri programda yer alıyor. Daha sonra da İslami Devir Türk Edebiyatı başlığı altında ise "Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügat-it Türk, Atabetül Hakayık ve Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler" bulunuyor. Daha sonra Halk Edebiyatına mensup sanatçılardan ve ürünlerden sunulara programda yer veriliyor: "Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Saltukname, Menakıbnâme, Güvahi, Aşık Garib, Karacaoğlan, Gevheri, Aşık Ömer, Niyazi-i Mısri, Kerem ile Ash, Erzurumlu İbrahim Hakkı" Edebiyat III programında ise "Seyrani, Dadaloğlu, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah" yer alıyor.

Edebiyat IV de ise "Günümüz Halk Edebiyatında Genel Özellikler ve Eserler" bölümünden sonra eserlerinden yararlanılacak şahsiyetler olarak "Aşık Veysel, Erzurumlu Yaşar Reyhani, Karşlı Murat Çobanoğlu ve Şeref Taşlıova" yer alıyor.

9 Kasım 1992 tarihli TDE öğretim programında yapılan değişiklikle daha önce Edebiyat I programında "Halk Edebiyatında Manzum Türler" alt başlığı ile verilen "Anonim Halk Edebiyatı Türk Şiiri, Dini Tasavvufi Türk Şiiri, Aşık Tarzı Türk Şiiri" müstakil hale getirilir. Edebiyat II programına ise Manas Destanı ilave edilir(11).

SONUÇ:

Görüldüğü üzere TDE öğretimimizde problemler halledilememiştir. Dolayısıyla milli kültürümüzün kaynağı Halk Edebiyatı öğretimi de istenilen seviyede değildir. Nitekim "öğretmenlerimizin yalnızca %6'sının TDE öğretimini milli eğitimin amaçlarını gerçekleştirmediğini ifade ettikleri...", %74.17'sinin amaçların kısmen gerçekleştiğini, %15.83'ünün ise amaçların gerçekleşmediğini belirttikleri anlaşılmaktadır. Burada %90'ı aşan bir oranda amaçların gerçekleştirilme durumunu yeterli bulmadıkları görülmektedir"(12). 600 edebiyat öğretmeni arasında yapılan bir araştırma sonucunda 72 öğretmenin Halk Edebiyatına yeterince yer vermediğini belirtirken 12 öğretmen İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatına ve destanlara ağırlıklı olarak yer verilmesini istemektedir(13). Yine bu öğretmenlerin "TDE konularının öğretiminde ağırlığın nerede olması gerekti-

ği" şeklindeki soruya verdikleri cevapta da 360 öğretmen (%60) ağırlığın Çağdaş Türk Edebiyatına verilmesini isterken sadece 20 öğretmen (%3.33) Halk Edebiyatına ağırlık verilmesini istemiştir(14).

Görüldüğü üzere başta öğretmenlerimiz olmak üzere, ortaöğretim gençliğinin tamamını milli kültürünü seven, koruyan ve geliştirerek yaygınlaştırmaya çalışan fertler haline getirmek zorundayız. Kimlik arayışlarının yoğun olarak yaşandığı bu sıkıntılı günlerimizde Halk Edebiyatı ürünleri bu problemleri aşmada önemli bir vasıta. Kendi kültürüne ait değerleri seven, koruyan ve muhafaza eden gençler yetiştirebilmek için Halk edebiyatı ürünlerinden iyi yararlanılmalıdır. Halkbilimi kürsülerinden mezun olarak görev yapmaları bu eğitimin gelişmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca populist politikaların bir kenara bırakılarak ortaöğretim kurumlarında eğitim öğretim faaliyetlerinin ilmi usullerle yapılması da gerekmektedir.

NOTLAR

- 1) Prof.Dr. A. KARAHAN -Gönlü Penceresi -"Ortaöğretimde Türk Edebiyatı Meselesi" -7 Şubat 1992 -Türkiye Gazetesi.
- 2) Tebliğler Dergisi -26 Eylül 1949 -Sayı 557 -Sf.114.
- 3) Tebliğler Dergisi -2 Ocak 1950 -Sayı571 -Cilt 12.
- 4) Tebliğler Dergisi -7 Ekim 1967 -Sayı 976.
- 5) Tebliğler Dergisi -7 Ekim 1967 -Sayı 976.
- 6) Tebliğler Dergisi -Ekim 1976 -Sayı 1901 -Sf.342.
- 7) N.S.BANARLI, Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı II -İst. 1970. Ö. SARICA -M.ÜNLÜ -Ö.ÖZCAN, Türk Dili ve Edebiyatı II, İst. 1986, N.ÜĞÜRLÜ, Türk Dili ve Edebiyatı II, İst. 1988, M.KAPLAN, Edebiyat II, İst. 1977.
- 8) Mehmet KILIÇ; "Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan TDE Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yükseklikens Tezi, Ank. 1992, Sf.68.
- 9) İdris KARAKUŞ, "Genel Liselerin Üçüncü Sınıfı İçin 1967 Müfredat Programına Göre Yazılan TDE Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme", Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yükseklikens Tezi Ank. 1992 Sf.253.
- 10) "MEB'ne Bağlı Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği", Resmî Gazete, 2 Eylül 1991, Sayı 20979, Sf.16.
- 11) Tebliğler Dergisi, 26 Nisan 1993, Sayı 2381.
- 12) Enise Kantemir, Türkiye'de Liselerde TDE Öğretimi, İst. 1976, Sf.73.
- 13) Enise Kantemir, Age. Sf.74-75.
- 14) Enise Kantemir, Age. Sf.87.